

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Визначено концептуальні засади фінансової спроможності регіону як умови забезпечення його соціально-економічного розвитку, встановлено її змістові визначальні характеристики. Розглянуто сутність та значення механізму забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіону. Узагальнено теоретичні і прикладні підходи підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем на основі формування механізмів забезпечення їх фінансової спроможності.

Ключові слова: фінансова спроможність регіональних суспільних систем, фінансова достатність регіону, фінансова дієздатність регіону, фінансова стійкість регіону, місцевий бюджет.

Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку України, які значною мірою спричинені нерівномірністю розвитку її регіонів, низьким рівнем ефективності просторової структури економіки, суттєвою диференціацією рівня життя населення в регіонах країни, створюють передумови для соціальної напруги в суспільстві, загрожують територіальній цілісності держави та стримують динаміку її соціально-економічного розвитку. Природу таких проблем бачимо, насамперед, у відсутності стимулів до нарощування та ефективного використання фінансового потенціалу регіонів держави, застосуванні механізмів забезпечення фінансової спроможності регіонів, які б підвищували соціально-економічний розвиток, нарощували конкурентні переваги, дозволяли ефективно використовувати ресурсний потенціал.

Вагомий внесок у формування механізмів фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів внесли провідні вчені-економісти: І. Вахович, О. Виборна, З. Герасимчук, О. Дмитрієва, В. Дубницький, І. Камінська, В. Клісторина, В. Лексіна, Д. Стеченко, Л. Тугай та багато інших [1-8; 10-11]. Увага дослідників акцентується, в основному, на бюджетному потенціалі регіону як факторі соціально-економічного розвитку, з'ясуванні недоліків міжбюджетних відносин та необхідності їх трансформації, механізмах підвищення інвестиційної привабливості регіону. Проте залишаються відкритими ряд проблем, спричинених значною централізацією фінансових ресурсів в управлінні соціально-економічним розвитком регіону, незацікавленістю територій у результативному їх використанні, відсутністю стимулів до виявлення резервів і нарощення фінансового потенціалу, що зумовлює необхідність розв'язання проблем з питань забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіональних просторових систем як іманентної характеристики фінансової самодостатності, результативності та стабільності розвитку і вимагає активації пошуків розв'язання даної проблеми.

Метою статті є вивчення теоретичних і прикладних засад підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем на основі формування механізмів забезпечення їх фінансової спроможності. Виходячи із мети завдання полягають у наступному: визначити концептуальні засади фінансової

спроможності регіону, як умови забезпечення його соціально-економічного розвитку, з метою встановлення її змістових визначальних характеристик; встановити сутність та значення механізму забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіону.

Проведений теоретичний аналіз сутності фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіональних просторових систем, дозволив виділити три підходи до визначення її змісту, за якими вона розглядається як достатність фінансового потенціалу, результативність використання фінансових ресурсів і як фінансова можливість самостійно забезпечувати соціально-економічний розвиток. Передумовою формування концептуальних засад фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіону, в основу яких покладено її змістові характеристики: фінансову достатність, фінансову дієздатність та фінансову стійкість регіону (рис. 1).

Фінансова достатність регіону розглядається як збалансованість його фінансових можливостей та потреб, тобто забезпеченість регіону фінансовими ресурсами, достатніми для гарантування безперервного та своєчасного задоволення потреб соціально-економічного розвитку. Під фінансовою дієздатністю регіону розуміється здатність суб'єктів фінансово-економічних відносин регіону оптимально розподіляти та ефективно використовувати фінансові ресурси, нарощуючи фінансовий потенціал, що забезпечує результативність фінансової політики соціально-економічного розвитку регіону та формує його конкурентні переваги. Фінансову стійкість регіону визначено як здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім негативним впливам на соціально-економічний розвиток шляхом дотримання такої структури джерел фінансування, яка забезпечуватиме стабільність розвитку у коротко- та довгостроковій перспективі [1, с. 40-45].

Враховуючи виділені змістові характеристики, фінансову спроможність регіону можна, розглядати як здатність регіону протистояти дестабілізаторам соціально-економічного розвитку на основі забезпечення достатнього обсягу фінансових ресурсів, їх оптимального розподілу та ефективного використання за умови дотримання такої структури джерел фінансування, яка забезпечуватиме стабільний розвиток у коротко- та довгостроковій перспективі.

Рис. 1. Змістові характеристики фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем

Враховуючи підходи до існуючих тлумачень, фінансові ресурси регіону визначимо як сукупність нагромаджень і доходів місцевих бюджетів і територіальних позабюджетних цільових фондів, коштів населення і коштів суб'єктів господарювання, ресурсів фінансово-кредитних установ, а також залучених фінансових ресурсів зі сторони, які використовуються на економічні та соціальні цілі розвитку. Однак для забезпечення регіонального розвитку вагомим значення набувають фінансові резерви, котрі можуть виявитись за певних умов і які у єдності та взаємодії із наявними фінансовими ресурсами території формують фінансовий потенціал соціально-економічного розвитку регіональних просторових систем [2-3].

Стратегія управління регіональною суспільною системою має на меті забезпечення механізмів повного та ефективного використання потенціалу. Ключовими орієнтирами стратегії розвитку регіональної суспільної системи є формування на рівні регіону господарського комплексу, який ефективно функціонує і основою якого є збалансування використаного внутрішнього потенціалу і надходження ресурсів із зовнішніх джерел. Метою формування такого господарського комплексу виступають активізація чинників економічного зростання і підвищення якості людського потенціалу. Важливими засобами досягнення стратегічних цілей є такі елементи механізму державного регулювання розвитку регіонів, як управління інвестиційним процесом на регіональному рівні і формування місцевих бюджетів [4, с. 68-69; 5].

Серед важелів, що спричиняють необхідність впливу держави на інвестиційну діяльність на рівні регіонів, є нерівномірність показників інвестиційної діяльності у різних регіонах. Так за даними Держкомстату України, за перше півріччя 2010 року в економіці 11 регіонів (м. Київ, АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська області) освоєно 75,6 % обсягу капітальних

інвестицій по країні, що складає близько 51649,3 млн. грн. Упродовж тривалого часу спостерігається концентрація інвестиційних ресурсів в одних і тих самих регіонах. За відповідний період 2005 року в економіці 11 регіонів було освоєно 74,3% капітальних інвестицій, 2006 року – 73,9%, 2007 року – 73%, 2008 року – 77,2 %, 2009 року – 75,0% [9].

Управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні відбувається за двома напрямками – підвищення інвестиційної привабливості, яку забезпечують розвиток ринкової інфраструктури, рівень заробітної плати, рівень зайнятості, соціальна ситуація, доступ до перспективних ринків збуту, високопрофесійні кадри, вагомий виробничий потенціал, і регулювання обсягів централізованих капіталовкладень [6, с. 96-98].

Інтенсивність інвестиційної діяльності у різних регіонах залежить не тільки від рівня економічного розвитку, але і від неринкових факторів, від розвиненості окремих елементів громадянського суспільства, зокрема від співробітництва ділових одиниць із місцевою владою. Низька інвестиційна привабливість окремих регіонів України зумовлена в тому числі слабкою участю місцевої влади у процесі інвестиційної діяльності. Натомість, активна роль органів влади у збільшенні інвестиційної привабливості підпорядкованих територій та розподілі ресурсів може покращити показники інвестиційної діяльності підпорядкованих територій [7-8].

Складена на даний час структура доходів місцевих бюджетів свідчить про посилення тенденцій до централізації бюджетно-фінансових ресурсів, що відображається, зокрема, через зростання питомої ваги міжбюджетних трансфертів. Якщо у 2005 р. частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів становила 31,2%, у 2006 році – 34,2%, у 2007 році – 42,5%, у 2008 – 43,5%, то у 2009 році – 46,1% [9].

Такі тенденції до централізації фінансових ресурсів суперечать загальній практиці децентралізації повноважень на користь органів місцевого

самоврядування, що, власне, і відбувається в Україні. Структура доходів свідчить про збереження значних бюджетно-фінансових повноважень у органів центральної влади.

Регіональні перетворення повинні ґрунтуватися на власних стратегіях соціально-економічного розвитку. Тим самим регіон може реалізувати принцип економічної самостійності. Необхідна чітка стратегія інвестиційного розвитку стосовно регіонів, яка б визначала пріоритети інвестування на основі врахування їх економічного ефекту, але не сьогоденного і одноразового, а перспективного і стабільного. На нашу думку, цьому сприятимуть: надання повноважень місцевим органам щодо розробки основних напрямків інвестиційної політики на території регіону задля залучення коштів під перспективні інвестиційні проекти, визначення основних пріоритетів інвестування регіону, координації інвестиційних проектів; прийняття закону про акціонерні товариства, що дозволить захистити права інвесторів на мікрорівні і сприятиме інвестиційній діяльності на рівні окремих регіонів; розробка та прийняття законодавчих актів щодо врегулювання розвитку пенсійної системи у напрямку збільшення інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку України (через створення недержавних пенсійних фондів), розвитку іпотечного кредитування, удосконалення механізмів амортизаційної політики; розширення співробітництва органів місцевої влади із громадськими організаціями та аудиторських фірм, маркетингових компаній, проведення тренінгів для службовців місцевого рівня з приводу створення інвестиційного портрету регіону [10, с. 52].

Забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіональних просторових систем базується на визнанні необхідності формування такого обсягу власних фінансових ресурсів регіону, який би забезпечував самофінансування місцевих бюджетів й одночасно обумовлював стабільний регіональний розвиток у майбутньому. З метою перетворення фінансово-бюджетного важеля стратегії розвитку регіональних суспільних систем на чинник формування регіональних господарських систем, що ефективно функціонують, необхідно, щоб структура доходів місцевих бюджетів відображала баланс самодостатності органів місцевої влади і фінансової залежності від держави. Для досягнення такої мети вважаємо доцільним: розширити можливість органів місцевого самоврядування відносно місцевого оподаткування: запровадити диференціацію граничних розмірів ставок місцевих податків та зборів, надавати органам місцевого самоврядування права запроваджувати специфічні для їх території податки і збори з відповідним економічним обґрунтуванням доцільності та наслідків їх введення (наприклад, введення збору на розвиток автотранспорту); закріпити частину податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів із розщепленням за рівнями місцевих бюджетів; підвищувати наукову обґрунтованість планових доходів і видатків місцевих бюджетів, застосовуючи сучасні економічні методи бюджетного планування, удосконалюючи систему прогнозування розмірів надходжень місцевих платежів до відповідного бюджету; розглянути можливість унормування сплати податку з доходів фізичних осіб за місцем проживання платника і спрямування частини надходжень від податку на доходи фізичних осіб до бюджетів розвитку.

Список літератури

1. Камінська, І. М. Управління фінансовими ресурсами регіону [Текст] : монографія / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович,

- І. М. Камінська. – Луцьк : Надстир'я, 2005. – 198 с.
2. Тугай, Л. В. Економічна сутність фінансового потенціалу регіону та його оцінка [Текст] / Л. В. Тугай // Регіональна економіка. – 2007. – №1. – С. 245-249.
3. Стеченко, Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика [Текст] : підруч. / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2006. – 396 с.
4. Гладкий, Ю. Н. Основы региональной политики [Текст] : учебн. / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 1998. – 659 с.
5. Выборова, Е. Н. Финансовая диагностика: вопросы методологии [Текст] / Е. Н. Выборова // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2004. – Вып. 4. – Сер. 5. – С. 100-112.
6. Мінченко, М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів [Текст] : підруч. / М. В. Мінченко, Л. П. Чижов, А. В. Фролков. – Суми : Університетська книга, 2004. – 442 с.
7. Клисторин, В. И. Диагностика региональных финансов [Текст] / В. И. Клисторин // Регион: экономика и социология. – 2004. – № 2. – С. 3-22.
8. Шевченко, О. В. Удосконалення інвестиційних та фінансових важелів управління регіональними суспільними системами [Текст] / О. В. Шевченко // Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем : всеукр. наук.-практ. конфер., 6-8 грудня 2007 р. : тези допов. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 79-81.
9. Аналітична оцінка проекту «Реформа місцевих бюджетів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mbr.org.ua>.
10. Дробенко, Г. О. Стратегічне планування розвитку територіальних громад [Текст] : методичний посібник / Г. О. Дробенко, Р. Л. Брусак, Ю. І. Свірівський. – Л. : Сполом, 2001. – 118 с.
11. Дубницький, В. І. Регіональна діагностика як іманентна складова маркетингу території [Текст] / В. І. Дубницький, Р. М. Лазебник // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 212-216.

РЕЗЮМЕ

Михайлів Галина

Финансовая состоятельность социально-экономического развития общественных систем

Определены концептуальные zásады финансовой состоятельности региона как условия обеспечения его социально-экономического развития, установлено ее определяющие содержательные характеристики. Рассмотрено сущность и значение механизма обеспечения финансовой состоятельности социально-экономического развития региона. Обобщено теоретические и практические подходы повышения уровня социально-экономического развития региональных общественных систем на основании формирования механизма обеспечения их финансовой состоятельности.

RESUME

Mykhailiv Galyna

Financial solvency of the regional public systems social and economic development

It is defined conceptual ambushes of a financial solvency of region as conditions of maintenance of its social and economic development, it is established its defining substantial characteristics. It is considered essence and value of the maintenance mechanism of a social financial solvency and economic development of region. It is generalized theoretical and practical approaches of increase of social level and economic development of regional public systems on the basis of the formation maintenance mechanism of their financial solvency.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.